

☉ SAHİBİ :

TÜRKİYE İSLÂM
ENSTİTÜLERİ TALEBE
FEDERASYONU ADINA
GENEL BAŞKAN

Cahid BALTACI

☉ YAZI İŞLERİ
MÜDÜRÜ

İsmail L. ÇAKAN

BU SAYIDA

VEDA	İslâm MEDENİYETİ
İSLÂM VE BATI	M. EL-MAĞRİBİ
	Terc: Ömer CEBECİ
İSLÂMDA HELAL VE HA- RAM MANTIĞI	Celâl YENİÇERİ
ÜNLÜ CELVETİ ŞEYHLERİ	Hakkı Şinasi ÇORUH
CEVİZ KABUKLARI (Şiir)	Safvet ÇELEBİ
EBU'L - HASAN EL-MÜ- ZEYYİN	Dr. A. Subhi FURAT
İMAM-HATİB GENÇLİĞİ Şiir	Mustafa BAYBURTLU
İSLÂM HUKUKU VE ROMA HUKUKU	Av. Dr. Y. Ziya KAVAKÇI
İMAM - HATİB OKULLARI VE KÖY ENSTİTÜLERİ ...	Sabri AKDENİZ
HAYATA DÖNMELİYİZ ...	Ali Ulvi KURUCU
ZAFERİNİZ, İSLÂMİN ZA- FERİ OLACAKTIR	Fahreddin OLGUNER
YÜKSEK İSLÂM ENSTİTÜ- SÜ ROZETİ	Yük. Müh. Ö. KIRAZOĞLU
MEHMED ÂKİF'İN İNANÇ- LARI VE SECİYESİ	Mahir İZ
İSLÂM İŞİĞİNDE SİYASET	M. Said ÇEKMEGİL
MÜSLÜMANLARIN TIB'DA- KI YENİLİKLERİ	Hasan ÖZÖNDER
SÜLEYMANİYE (Şiir)	KIBRISLI
OSMANLI MİMARLIĞI	Cevad ÜLGER
SUALLERE CEVAPLAR ...	G. MERT - Y. V. YAVUZ
TİYATROMUZDA BUNA- LİM VE «ESKİ ÇAMLAR BARDAK OLDU	Hilmi KURFULUŞ
FİLM HİKÂYESİ YARIŞ- MASI	İslâm MEDENİYETİ
HZ. EBU BEKİR	LUT-KAN
HABERLER	Dr. Cahit ÖNEY
RUBÂİ	İslâm MEDENİYETİ

İDAREHANE

Türkiye İslâm Enstitüleri Talebe Federasyonu Genel Merkezi
Nuruosmaniye Caddesi No: 82/2
Tel. : 22 46 02

CAĞALOĞLU — İSTANBUL

Haberleşme ve Havalâ Adresi :
İSLÂM MEDENİYETİ, P.K. : 1315

SİRKECİ

TEMSİLCİLERİMİZ

Ankara: T.I.H.O.M.C.F. Genel Başkanı: Mehmet KARAMAN
Kayseri: T.I.E.T.F. İkinci Başkanı: İmdat N. NURSAÇAN
İzmir : T.I.E.T.F. Mah. İcr. Kom. Başk. : Orhan ÇETİN

TEKNİK KADRO

Sekreter : Erdoğan ATAK
Ressam : Gürbüz AZAK
Dizgi ve Baskı : F A T İ H M A T B A A S I — İSTANBUL
Yıl: 2 — Sayı: 17
Basıldığı tarih: 18/1/1969

ABONE

Yıllık : 12 sayı, 25 TL.
Altı Aylık : 6 sayı, 12,5 TL.
Öğrencilere: Yıllık 20 TL.
» 6 aylık 10 TL.
Yabancı memleketlere posta
ücreti ilâve edilir.

Bir sayısı: 250 Kuruş.

İLÂN TARİFESİ

Dış Kap.: 2 renk 2.500 TL.
Tek renk: 2.000 TL.
İç Kapak: 2 renk 1.500 TL.
Tek renk: 1.000 TL.
Renkli ilân sahifesi :
Tamamı : 1.200 TL.
1/2 : 750 TL.
1/4 : 400 TL.
1/8 : 250 TL.

Mecmuamızdaki yazılar me'haz gösterilmeden alınmaz.
Gönderilen yazılar basılsın basılmasın iade edilmez.

Tıb

Müslümanların
Tıb'daki yenilikleri

Hasan ÖZÖNDER

Müslümanlar, Fars, Hind, Keldan ve Araplara ait tabii ilimleri bir araya toplayıp, bunlara kendi ruhlarındaki keşfedici, yapıcı ve yükseltici kabiliyeti de katarak, yeni, kendine has özellikleri bulunan bir metod ortaya koymuşlardır. Bu metod, müslüman tabiblerinin tıb ilmine tatbik ettikleri tenkid ve tahlil metodudur.

Müslüman atıba, kendilerinden evvelki muhtelif kabile ve dinlere mensup tıb adamlarının re'y ve mütaleaları ile yetinmiyerek, bu görüşleri ince bir tetkik, tahkik ve tenkid süzgecinden geçirmişlerdir.

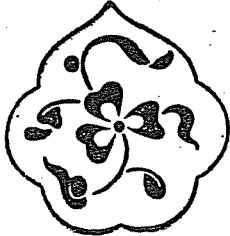
O zamana kadar (Tıbbın babası) diye anılan Calinus'un eserleri de, bu suretle hadde-i tetkikten geçirilecek doğru ve yanlışları bir bir belirtilerek sıralanmış sair eserler arasındadır.

Müslüman tabiblerin eski tıb eserlerine yaptıkları şerh ve zeyiller de, bu alanda yapılan hizmet ve yenilikler arasında zikredilmesi gereken pek önemli çalışmalardır.

Tabiblerimiz, bütün bu tercüme ve tefsirlerden başka, kendi düşünüş ve buluşlarıyla da bir tıbbi eserler meydana getirmişlerdir. Şurası muhakkak ki, bu eserlerin tamamı günümüze kadar ulaşmamıştır; ama, elde edebildiklerimiz bile, onların bu konudaki bitmek-tüklenmek bilmeyen çalışmalarını bize aksettirmeye yetmektedir. Meselâ, Müslüman tabiblerden önce, felç, felç-i cevni, isterna vesaire gibi bir takım hastalıklar, o zamanın usullerine göre ateş ve sıcakla ilgili vasıtalarla tedavi edilirdi. Müslüman tabibler ise, bu çeşit hastalıkların tedavisini bilâkis soğukla ilgili vasıtalarla yapmışlardır.

Tababette, iptal-i his için uyutucu (soporifique)'yu ilk kullananlar müslümanlar olduğu gibi, cerrahide hilal (fitil)i ilk tatbik edenler de yine İslâm tabibleri olmuştur.

Müslüman tabiblerin sağladıkları en büyük ilerleyiş cerrahi sahadadır. Nitekim onlar, göz merceğini düşürmek veya kökünü-

den koparmak sureti ile, göz merceği hastalığını tedavi ediyorlardı. Yine mesanedeki taşın eritilmesini (parçalanmasını), akan kanın durdurulmasını biliyorlardı. (4).

Tıbbın bir kolu olan eczacılığa geçmeden önce, sağlık bilgisi hakkında da biraz bilgi verelim: İslâm Dininin, en kıymetli sağlık kaidelerini havi olduğunu biliyoruz. Meselâ, sık sık yıkanmanın emredilmesi, içki ve domuz etinin yasak kılınması gibi... Ayrıca müslümanlar tedavi esnasında sıhhat kaidelerine riayete büyük bir önem veriyorlardı. Gustave le Bon diyor ki: «Arap hastahaneleri bu günkü hastahanelerden daha çok terakki etmiş bir şekilde sıhhi kaidelere riayet ediyordu. Onlar büyüktü. Su ve hava, hastahanelerin her tarafına kolaylıkla dağıtılabiliyordu. Salerno Üniversitesinin sıhhati korumağa dair vecizeleri vardır. Bilindiği gibi Avrupa'nın en şerefli Enstitüsü itibar olunan bu mektep, şöhretini Araplara borçludur». (5)

İslâm hekimleri, hastalıkların klinik tetkikinde gayet sağlam müşahedeci ve mülâhazacı olduklarını ispat etmişler, ârazi gayet mükemmel tesbit etmişler, hastaları teşhis hususunda başkalarına üstün gelmişler ve gıdaî maddelere, ruhî durumlara ve sağlık şartlarına en büyük önemi verdiklerini belirtmişlerdir (6).

Dokuzuncu asırdan başlayarak on dokuzuncu asrın sonuna kadar bütün ilim ve irfan merkezlerinde tıp öğretiminde büyük önem veriliyor ve tıp müesseseleri hastahanelere bağlı bulunuyor ve bu sayede seriri öğretim yatak başında yapıyordu. Gibbon, şöyle der: «Bağdat şehrinde ruhsatnameli 860 hekim çalışıyor ve herkese şifa dağıtıyordu. İspanyada katolik prensler, canlarını, Müslüman hekimlere emanet ediyor ve Müslümanların, meşru bir evlât gibi benimsemeğe haklı oldukları Salerno okulu, İtalya ve Avrupa'da tıp ilminin temelini canlandırıyor.»

Tıp tahsil edenler, muayyen bir tahsil müddetinden sonra icazet alıyor ve daha sonra ihtisas şubelerine ayrılıyorlardı.

ECZACILIK:

Eczacılığın terakkisinde Müslümanların hizmetleri hiç bir zaman unutulamaz. Çünkü Müslümanlar, tabii ve coğrafi konumları itibariyle, dünyanın dört bir yanından gelen kervanların yolları üzerinde bulunuyorlardı. Bu sayede, çeşitli ülkelerle devamlı münâsebet halinde idilir. Başta Hindistan ve Çin olmak üzere, Bizans, Mısır ve Yemen'de yetişen ve bu gün bile eczacılığın bel kemiğini teşkil eden çeşitli bitkiler, otlar, yapraklar, bu kervanlar vasıtasıyla, Müslüman eczacıların eline kolay ve çabuk geçiyordu. Bunun neticesi olarak da, yeni yeni ilâçlar bulunuyor ve dertlilere deva, hastalara şifa olmak üzere, dünyanın çeşitli memleketlerine gönderiliyordu.

Bu çalışma sayesinde ki, bitkiler bilgisindeki araştırmaları sonucu Dioscoride'nin

iki bin rakamıyla hudutlandırılmış olduğu otlar arasına birçok yenileri, İslâm atıbbası tarafından katıldı. Araplar, ilâç hazırlama hususunda Yunanlıların bilmedikleri birçok otlar ve yeni maddeler kullanıyorlardı.

Ravent, demirhindi, akasya, kudret helvası, sinameki yaprağı, ve kâfuruyu ilâç olarak ilk defa Araplar kullandılar. Eskilerin kullandıkları bala tercih ettikleri şeker, pek faydalı ve tesirli tertiplerin hazırlanmasına imkân verdi. Şuruplar, jülepler, ot ve meyve konservele ri hazırladılar.

Halkın sıhhati ile ilgili olan bu sanayi şu besî hükümetin kontrolü altında idi. Eczacılar ilâçların iyi bir şekilde hazırlanmasından ve fiatından mes'uldüler.

Tarih, General Afşin'in, köylerdeki ve kasabalardaki eczaneleri teftiş ettiğini ve lüzumlu ilâçları bulundurup bulundurmadıklarını yazıyor. (8).

Eczacılıkla ilgili eski eserleri tercüme ederek, yıllar sonra, kendi eserleriyle birlikte Avrupalılara ulaştıranlar, yine Müslümanlar olmuştur.

Eczahaneleri şimdiki şekilleriyle ilk tesis edenler yine Müslüman tıp adamlarıdır.

HASTAHANELER (Maristan-Bimaristan):

(Maristan) yahut (Bimaristan) kelimesi (hasta mahalli) anlamına gelmektedir. Arapçada bu kelimenin karşılığı, müsteşfâ'dır. Maristanın bir özelliği de şudur: Bu gibi yerlerin aynı zamanda bir tıp mektebi olarak da kullanılmış olmalarıdır.

İslâmiyette ilk maristanı inşa eden zat, Emevî meliklerinin altıncısı olan Velid b. Abdülmelik idi. Bu zat, H. 88 tarihinde Şam'da bir hastahane inşa ederek, bir takım etibbanın nazaretine tevdi' ve cüzam ile musab olan hastaların hapislerini emreyliyerek, kendilerine erzak ve gelirler tahsis eylemiştir.

Abbâsiler devrinde maristanı ilk tesis eden zat, Harun'ur-Resid idi.

Daha sonraları, İslâm Devletlerinin çeşitli yerlerinde birçok maristan kurulmuştur. Bu kuruluşlara devlet yardımcı olduğu gibi, bazı muktedit şahıslar da, kendi namlarına tesisatta bulunmuşlardır.

Osmanlı Türklerinde ilk hastahane Yıldırım Bayezit zamanında Bursa'da Uludağ'da açılmıştı. (9).

(4) Garp Medeniyetinin Kuruluşunda Müslümanların Rolü-Raydar Bammat. Sf: 48.

(5) Aynı eser, Sf: 51.

(6) İslâmiyet ve Batı Dünyası Dr. Zeki Ali. Sf: 24.

(7) Aynı eser, Sf: 29.

(8) İslâmiyetin Manevî ve Kültürel Değerleri Haydar Bammat. Sf. 128.

(9) İslâm âleminde İlim Hayatına Toplu Bir Bakış M. Zekâî Konrapa sf. 21.

Bütün bu hastahaneler, gayet muntazam bir halde bulundurulup, her cins ve mezhepten hastaların tedavisine bakılırdı. Her hastalık için ayrı bir salon tahsis edilirdi. Tabib, yanında hasta bakıcılar olduğu halde hastaları do-laşarak, her hasta için gereken ilâcı yazardı.

Günümüzdeki seyyar hastahaneler gibi, o zamanlarda da, deve ve katır üzerinde nakle-dilen bir nevi' hastahaneler vardı (10).

BİTİRİKEN: Yazımızın sonlarına gelirken, önemli bir noktaya daha temasta faide vardır.

İslâm tıbbının kuvvetli dayanaklarından birisi de, maneviyata, moral takviyesine ver-diği önemli mevkidir.

Her türlü tıbbî çarelere başvurduktan son-ra, şifayı yalnız Allah'tan beklemek, ondan ge-lene sabretmek, derdi veren Allah'ın, bir gün devasını da vereceğine inanarak, sarsılmayan bir inanç ve bozulmıyan bir güvenle ve moral-le metanetini muhafaza etmeyi telkinde iimâl göstermemek... İşte, hastalıklardan kurtulma-nın bir ve hattâ birinci yolu budur.

Başlıca hastalıkların, günahlara keffaret olduğuna inanılmıştır. Bu konuda, Nisa Suresinin: (Her kim bir kötülük işerse onunla ya dünyada, ya ahirette, yahut her ikisinde ce-zalanır), meâlindeki 122 ci Âyet-i Kerimesi zikredilmektedir. Bu Âyet-i Kerime'nin mev-zuumuza mutabakat cihetini Neseffî'nin şû ri-vayetine görebiliriz: Hz. Ali demiştir ki, bu Âyet-i Kerime nâzil olduğunda Resûlullah, mes-cide çıkıp bir hutbe irad ederek: «Şimdi bana bir âyet nâzil oldu ki o, ümmetim hesabına dünyadan ve dünyadaki her şeyden hayırlıdır». buyurdu. Sonra bu âyeti okudu. Âyetten son-ra da şöyle buyurdu: Bir kul, bir günah işleyip de dünyada ona bir hastalık veya belâ isabet ederse, Allah Teâlâ, o kulunu ikinci bir daha azab etmekten uzak bulundurmamak suretile ona ikram eder. (11)

Bu konuda daha birçok hadis-i şerif var-dır. Amansız hastalıklara müptelâ hastalara gü-ven, ümit, sabır ve hayat kaynağı olmuş bu hadislerden bir tanesini daha buraya alıvere-lim: Ebu Hüreyre (R.A.) dan rivayet edilen bir Hadis-i şeriflerinde Hz. Peygamber Efen-dimiz şöyle buyururlar: «Allahü Teâla, hakkın-da hayır dilediği kimseleleri bir takım musibetle-re giriftar kılar.» (12).

Temizliğe, sıhhate, nezafete, tıbbâ dair bir-çok Âyet-i Kerime ve Hadis-i Şerifler, yüce Dinimizin tababete verdiği önemi, bütün açıklı-ğıyla ortaya koymaktadır. Bir kerre, her şey-den evvel Müslüman inanır ki, bu vücut, bu sıhhat, bu âfiyet, Allah'ın kendisine vermiş ol-duğu mukaddes emanettir; o halde bu emane-tin hakkını vermek her mü'min üzerine bir borçtur.

Hz. Peygamberimiz (A.S.) in buyurdukları tıbbî i'câz, yirminci asırda, tıbbın yeni keşif-

leriyle her gün biraz daha anlaşılmalıdır. Bu sahadaki yeni ilerlemeler de, Hadis-i şerifleri te'yid ve dinimize yapılan korkunç iftiraların reddi hususunda, mu'terizlere karşı en iyi ceva-bı-teskil etmektedir.

Tıb sahasındaki sürekli gelişmeler, Mede-niyet Tarihimizde yeni, parlak sahifeler açmış-tır. Yetişen tabiblerimizin yazdıkları eserler, modern tıbbın hız kaynağı olmuştur.

Farabî, İbn-i Sina (13), İbn-i Bacce, Eb'-ür-Reyhan Muhammed el-Birûnî, ElHarzemî, Ebû Bekir b. Zekeriyya Râzî (14), Eb'ül-Kasım b. Züher, İbn-i Rüşd, İbn-iBeytar, İbn-i Usay-bia, Lokman Hekim, Kurtubalı Eb'ul-Kaasım Halef Zehravî, Eb'ul-Kasım Ammar Musûlî, Ali b. İsa-i Bağdadî, Ali Abbas (15), Akşem-süddin, Konyalı Hekim Hacı paşa (16). Hekim-başı ve Hattat Kâtipzâde Mehmed Ref'î (17). Abbas Vesim b. Abdurrahman (18), bütün ta-biblerimizin ruhlarına vekâleten, bu satırlarda anılması ve aziz ruhlarına fatihalar sunulması gereken, ölümsüz isim ve eserlerin sahiplerin-den bazılarıdır.

Yeri gelmişken, İslâm Tıbbı ve Tıbb-ı Ne-bevî hakkında yazılan Türkçe eserlerden Ah-med-i Dâî (XIV. asır)ın, (Kitab'üş-Şifâ fi Ehadis-i Mustafa) isimli tercümesiyle (19), Dr. Hüseyin Remzi'nin (Tıbb-ı Nebevî) adındaki meşhur eserleri de, yazımızın son satırları ola-rak buraya kaydetmek gerekir. (20).

(10) Medeniyet-i İslâmiyye Tarihi Corcu Zeydan: 3. sh. 375.

(11) Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi-Müt: Kâmil Miras C. 12 sh. 65.

(12) Aynı eser, aynı cild, sh. 67.

(13) Meşhur eseri: El-Kanun fi't-tıbb'ır. Bu eser, İslâm irfanının şahasere idi. XII. asır-da Lâtinceye çevrilmiş, XVII. asır ortalarına kadar okunmuştur. Mayerhof: «Hiç bir tıbbî eser bu kadar okunmamıştır.» der. (M. Zekâi Konraya'nın yukarıdaki eseri; sh. 20.)

İbn-i Sina, zamanına kadar gelişi güzel bir şekilde ele alınmakta olan ruhiyatı, bir ilim ko-lu haline getirerek, kanunlara bağlayan ve bil-hassa göz tababetindeki yeni buluşlarıyla, dev-rinin parlak simaları arasında mürataz bir mevkî' işkal etmiş pek meşhur bir âlimimiz-dir. (Kan alınacak damarlar) risâlesiyile, hekim-likte yeni bir çağır açmıştır. (Geniş bilgi için bakınız: İbni Sina-Hayati ve Eserleri Hakkın-da çalışmalar. Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Unver.)

(14) En büyük eseri, 20 ciltlik (El-Havî) kitabıydı. Bu kitap, Lâtinceye çevrilmiş, Avru-pa hekimliği üzerinde mühim te'sirler yapmış-tı. (M. Zekâi Konraya'nın aynı eserinde aynı sahifeden.)

(15) (El-Kitab'ul-Mâliki) isimli eseri, ilk mükemmel ve tam tıb ansiklopedisidir.

(16) (735-827) Bu zat, tıp sahasındaki çalışmalarının ekserisini Türkçe olarak yazmıştır. Hacı Paşa'nın bu sahadaki çalışmaları dolayısıyla, ki eserleri, Türkçe olarak yazılan ilk tıbbi eserler kronolojisinde hemen hemen ilk sırada yer almaktadır. (Mütemmin malûmat için bakınız: (Hekim Konyalı Hacı Paşa. Hayatı ve Eserleri. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver.)

(17) Ö. 1769. Kâtipzâde'nin en büyük himmeti, arkadaşı Tokatlı Hekim Mustafa Efendi'yi, İbn-i Sina'nın Kanun'ünü tercemeye teşvik etmiş olmasıdır. Bu zat hakkında geniş malûmat, Prof. Dr. A. Süheyl Ünver'in, Hekimbaşı ve Hattat Kâtipzâde Mehmed Refi Hayatı ve eserleri isimli kitapta mevcuttur.

(18) Kanbul Vesim. Eseri: XVIII. Asırda Türkiye tıp âleminde hayli şöhret kazanmış olan (Dustûr'ül-Vesim fi Tıb'ül-cedid ve'l - kadim) ismini taşır. İki cilt ve 2083 sahifeden ibaret olan bu büyük eser, tıbda bilinmesi lâzım olan kanunlardan bâhis bir mukaddime ile baştan ayağa kadar âzânın hastalıklarını anlatan birinci, kadın ve çocuk hastalıklarından bahseden ikinci, şişler ve karhalardan bâhis üçüncü, müfret ve mürekkep ilâgları zikreden dördüncü kitap ile, hekimlere nasihatları ihtiva eyliyen bir hatimeden mürekkeptir. (Geniş bilgi için bakınız: (Osmanlı Türklerinde ilim) A. Adnan Adıvar. Sh. 169)

(19) Bakınız: (Ahmed-i Dâi. Hayatı ve Eserleri. İsmail Hikmet, Ertaylan. Sf. 181-185.

(20) Bu eser, 1309'da yayınlanmış olup, hekimliğe dair 42 sağlık Hadisi'ni bildirmektedir.

SÜLEYMANIYE

*İniyor külrengi akşam
Gövden sarınmış ince bir tüle
Ardında pembe bir duman...
Süleymaniye
Ulu başın yükseltmişsin ufkun üstüne
Kestin yolunu gene,
Doldurup taşırđm gönüümü.
Nedir ki kattığın gök yüzüne?
Duvarlarının ucunda bitmezsin,
Minaren boyu değil yüksekliğün
Sen taş, harç da değilsin.
Bir ruhsun
Süzülmüş, yalın, arı
İyi, yüceyi, görkemi, gücü...
Güzelliği anlatmaktasın.
Eksik olma
Gönüümü taşırđn
Geri gelmez günlerin yadigârı...*

KIBRISLI

